

TEKSTREFLEKSJON OVER SALME 46,1–8

Reformasjonsdagen, torsdag 31. oktober 2024

LEMMA DESTA, *Norges Kristne Råd*

Salme 46,1–8 — Gud er vår faste borg

Rom 1,16–17 — Guds kraft til frelse

Joh 1,16–17 — Nåden og sannheten

Innledning

Mange assosierer Salme 46 med salmen «Vår Gud, han er så fast en borg» skrevet av Martin Luther under den protestantiske reformasjonen. Det antas at Martin Luther skrev sangen i årene rundt 1527–1529. *Ein feste Burg ist unser Gott* står skrevet på tårnet ved katedralen i Wittenberg. Tradisjonelt regnes sangen som reformasjonens kampsang. Den er en av mest de utbredte salmene og oversatt til mer enn 180 språk. Den ble kom på bokmål i 1855 ved Magnus Brostrup Landstad og på nynorsk i 1869 ved Elias Blix. Da den mektige paven og hans støttespillere erklærte Martin Luther vranglærer som skulle bannlyses, fant Luther trøst og trygghet i vissheten om at Gud er som en fast borg. Salmen var basert på Salme 46, der levitten Korahs sønner sang om Gud Elohim som et tilfluktssted, en styrke og hjelp i nød for sitt folk og den hellige byen. Guds frelse (Rom 1) var hovedbudskapet til den protestantiske reformasjonen. Dette endret det kirkelige landskapet og samfunnet i senmiddelalderens katolske Europa.

I en verden der krig, klimaendringer, kultur og verdikonflikter truer liv og velvære, blir tilfluktssted, hjelp og redning igjen et brennende aktuelt tema, både materielt og åndelig sett. Jeg leser teksten på bakgrunn av min oppvekst under marxismen i Etiopia (1974–1991) og som migrasjonsrådgiver for kirkene i Norge. Kristne i Etiopia led sterk forfølgelse da marxistene erklærte radikal kulturrevolusjon og revisjon. Mens flammen av lidelsen truet deres eksistens, fant de styrke og trøst i Guds ord i denne salmen. Da marxistene truet med å utrydde dem, sang våre kristne søsken «Gud er vår styrke og vår tilflukt». I min rolle som migrasjonsrådgiver har jeg møtt mange mennesker som søker beskyttelse, tilflukt og asyl i ulike europeiske land, inkludert Norge. En god del mennesker finner trygghet og en mulighet til å starte et nytt liv, mens andre

forblir i limbo og lidelse når deres søknad for beskyttelse avvises. Her vil jeg gi en nærlesning av salmen med tanke på ulike fortolkninger og mottakelser den har fått i forskjellige tradisjoner. Alle kan finne trøst i budskapet om at Gud er deres tilfluktssted. Det gjelder Israelfolket i Det gamle testamentet, mennesker i reformasjonen, de etiopiske kristne under marxistene, asylsøkere og mennesker i nød, ja, alle som trues av katastrofer, fare og forfølgelse.

Teksten

Salme 46 er del av Israelfolkets salmebok. Salmen sies å ha blitt sunget eller skrevet av Korah-sangerne. Ifølge Andre Krønikebok 20 stod levittene Kahat og Korah-sønnene for lovsangen i det store slaget under Josafat, da Israelfolket ba og fikk profetier om at de skulle motstå moabittene, ammonittene og noen menuitter i Tekoa-ørkenen. Salmene 42, 44–49, 84, 85, 87 og 88 assosieres med korahittene. I de fleste av disse salmene leser vi hvordan Israelfolket uttrykte tillit til sin Gud som tilfluktssted, nødhjelp og styrke i møte med både katastrofer og truende fremmed makter. Å søke tilflukt hos Gud, eller å betrakte Gud som tilflukts- og gjemmested for mennesker i nød, er et velkjent tema i Salmenes bok (2, 5, 16, 18, 27, 31, 34, 36, 59, 62, 91, 144).

Israelfolket var et utsatt folk som opplevde mye forfølgelse gjennom historien. For et slikt folk må det ha være viktig med en tro som ga dem et sikkert tilfluktssted. Elohim, deres Gud, var tilfluktsstedet og styrken deres. Begrepet «styrke» i denne sammenhengen omfatter både det fysiske og det sosiale. Det fysiske forbindes med Elohims rolle i å forsvare dem og fungere som tilfluktssted. Det sosiale handler om at Elohim er med sitt folk for å hjelpe dem i nød – og han er alltid nær. Her framstilles hjelpen ikke bare som tilgjengelig – den er tilgjengelig i rikt monn.

Selv om salmen tradisjonelt oppfattes som en slags marsjsang i kamp, viser en nærlesning at forsvar, overlevelse og sikkerhet står i fokus – grunnet på Guds styrke og kraft. Etter åpningen, der Elohim sikrer sitt folks trygghet, betrakter salmisten de mulige motkreftene som kan true deres liv og livsgrunnlag. Siden Elohim, den sterkeste, alltid er tilgjengelig, og særlig i nødstilfeller, erklærer sangerne at de *ikke frykter selv når jorden skaker og fjellene vakler i havets dyp*. Videre hevder de at de *ikke frykter selv om jorden skulle forgå og fjellene omplasseres til havets dyp slik at de ikke blir synlige lenger*. Dette er en sterk tillitserklæring til Elohims redningsmakt. I samsvar med den hebraiske poetiske tradisjonen gjentar sangerne at de *ikke frykter selv om vannet buldrer og bruser, og fjellene skjelver når havet reiser seg*. Tanken om naturkrefter som truer folkets eksistens var kjent for Israelfolket gjennom generasjoner. Det første verset av salmen avsluttes med

selah. Det er et vanskelige ord å oversette. Det forekommer 77 ganger i Salmene og tre ganger hos profeten Habakkuk. Selv om ingen vet sikkert hvordan dette ordet skal oversettes, har det trolig noe med musikk å gjøre, kanskje signaliserer det stillhet eller en pause for å reflektere.

I den neste delen av salmen har salmistene fokus på Guds by, Den høyestes hellige bolig. Dette handler om Jerusalem. Salmistene synger nå om hvordan Elohim bevarer og forsvaret byen sin. Fokuset flyttes fra folkets sikkerhet over på Guds by og dens sikkerhet. De to henger sammen i salmistens tankesett. Igjen er Gud kilden for gleden innad og forsvaret mot ødeleggende krefter utenfra. Elohim er midt i byen. Han hjelper den å stå trygt og støtt. Salmistene synger om hvordan Elohim forsvaret byen mot folkeslagene, riker og deres skremmel. Den andre delen av salmen runder av med referanse til at Herren Sebaot, lederen for himmelens hærskarer, og Jakobs Gud er deres faste borg. Dette er den sterkeste omtalen av kilden for byens trygghet, Elohim, Herren Sebaot, Jakobs Gud. Denne trippel-referansen understreker at kilden kommer utenfra, den ligger ikke i egen makt. Og den forsvarskilden er sterkest og tryggest.

Salmen avslutter med en tredjedel der salmistene synger om Herrens styrke i praksis. Han gjør slutt på krig, bryter buer, splintrer spyd og setter fyr på vogner. Dermed avrunder salmen med en oppfordring til slutte med å bekymre seg. I stedet inviteres leserne til å være «stille» og anerkjenne at Gud seirer og opphøyes av folkeslag på jorden.

Salme 46 i jødiske tradisjoner

Salmenes bok var en del av jødernes salmetradisjon. Derfor må vi undersøke fortolkningen av salmen i senere jødiske tradisjoner. Arie Folger (2013) viser oss ulike tilnærminger til salmen i jødiske bibelutgivelser.

Den første er en messiansk lesning der salmen oppfattes som en profisk sang skrevet av en av Korah-sønnene som gjorde opprør mot Moses – et opprør som medførte straff (4 Mos 16). Da er salmen en profetisk advarsel til Israel. En annen variant av messiansk lesning kobler salmen til den apokalyptiske Gog-Magog-krigen hos profeten Ezeiel (Esek 38–39). Referansen til jorden som skaker og fjellene som vakler blir da tegn på store kriger som skal komme før Messias.

En tredje lesning anser salmen som et uttrykk for takknemlighet over at byen Jerusalem ble verget mot det assyriske angrepet under Hiskias styre (2 Kong 18–19). En annen lesning mener at salmen er fylt med et metaforisk og skjult budskap om at Israels redning og frelse kommer fra Herren, og at gjennom Israel skal hele menneskeheten gjenforenes i erkjennelsen av én Gud. En siste tradisjon har ser nærmere på de delene av salmen der Gud beskytter sin by Jerusalem.

Selv om historiske referansen av teksten kan diskuteres, er budskapet om at Israels trygghet kommer fra Gud, og at folkeslagene en dag vil merke det, et relevant budskap med sterk appeal til vår tid med tanke på jødene og Jerusalem.

Salme 46 i kirkehistoriske tradisjoner

Andrew Abernethy ved Wheaton college i Illinois har skrevet en innholdsrik artikkel om vestlig resepsjon av Salme 46 (Abernethy 2019). Han framlegger hovedsakelig tre strømninger. Først den gresk-romerske perioden fram mot det 5. århundre, så middelalderen fra det 5. til det 15. århundre, og deretter reformasjonen og utover. I den gresk-romerske perioden leste kirkefedrene salmen fra Septuaginta der det hebraiske ordet *'alamôt* i overskriften er oversatt som «hemmelighet». Dermed antas salmen å ha et skult profetisk budskap. Den allegoriske fortolkningen, som også var langt vanligere da, ga en forståelse av salmen som profetisk, med Kristus som sjelens tilfluktssted, og at når Messias kom, skulle verdensmaktene skjelve. Denne allegoriske fortolkningstradisjonen kom også til den vestlige kirken. Kirkefedrene Ambrosius og Augustin tolket Salme 46 allegorisk, og mente at fjellene var Kristus og apostlene, jorden var jødene og havet var hedningene. I middelalderen begynte man å tvile på slik allegorisk fortolkning.

Abertnethy påpeker at allerede på 1200-tallet forlot enkelte kristne fortolkere den allegoriske lesningen til fordel for en mer bokstavelig lesning, som også var mer i samsvar med jødisk tradisjon. Martin Luther leste teksten med fokus på dens direkte budskap. Han tolket Salme 46 som en salme sunget av Israelfolket om Guds store redningsverk, og at Gud beskytter og bevarer sin by Jerusalem mot folkeslag og nasjoner. Ved å vende bort fra allegoriske lesninger framhevet Luther salmens budskap om Guds frelse, redning og beskyttelse for sitt folk da og i alle tider. Den skulle være til trøst for den kristne kirken, mente Luther.

Salme 46 i vår tid

Etter terrorangrepet i USA den 11. september 2001 fikk denne salmen en sentral plass i sorgen og behovet for trøst. Salmen ble lest og sunget under den nasjonale minnegudstjenesten i nasjonalkatedralen i Washington DC den 14. september 2001. Begivenheten ble kringkastet til hele verden, og dermed fikk budskapet et globalt publikum. Salmen dukker fortsatt opp under årlige minnemarkeringer. Antakelig blir denne salmen også brukt mange andre steder etter naturkatastrofer og andre tragedier.

Det er interessant å merke at denne salmen ikke ble brukt etter 22. juli-tragediene i Norge. Men ved protestmarkeringen utenfor Nidarosdomen 1. februar 1942 sang flere tusen mennesker blant annet «Vår Gud han er så fast en borg» (<https://www.nrk.no/trondelag/70-ar-siden-kirkas-nazi-protest-1.7977542>).

Mot en preken

Jeg vokste opp som protestantisk kristen i en misjonerende kirke (Mekane Yesus) som anses å være i opposisjon til den nasjonale folkekirken (Den etiopiske ortodokse kirke). Det var en tid med forfølgelse både fra folkekirken og fra ateistisk marxisme. Da betød budskapet i denne salmen veldig mye. Gud er vårt tilfluktssted og vår hjelp i nød. Den ga oss styrke og trøst.

Mange steder i verden utsettes mennesker for ulike former for press, forfølgelse og fare. De forfulgte søker en trygg grunn, et tilfluktssted, en klippe å gjemme seg i, en borg for å berge liv og tro, for den enkelte og for fellesskapet. For alle disse vil Jakobs Gud, Israels Gud, Elohim, være tilfluktssted, nødhjelp og styrke. Når alt ser ut til å være håpløst, kan de troende finne trøst i denne salmen som sier at Gud er vårt tilfluktsrom. Det er betryggende. Dette bør forkynnes med frimodighet og glede.

Salmer

- 108 «Vår Gud han er så fast en borg»
- 736 «Ikke ved makt»
- 503 «Til Gud tar jeg min tilflukt»

Litteratur

ABERNETHY, A. 2019. ««Mountains Moved into the Sea»: The Western Reception of Psalm 46:1 and 3 [45:1 and 3 LXX]. From the Septuagint to Luther.» *Journal of Theological Studies*, 70: 523–545).

[HTTPS://WWW.ACADEMIA.EDU/40067745/_Mountains_Moved_into_the_Sea_The_Western_Reception_of_Psalm_46_1_and_3_45_1_and_3_LXX_from_the_Septuagint_to_Luther_Journal_of_Theological_Studies_70_2_2019_523_45](https://www.academia.edu/40067745/_Mountains_Moved_into_the_Sea_The_Western_Reception_of_Psalm_46_1_and_3_45_1_and_3_LXX_from_the_Septuagint_to_Luther_Journal_of_Theological_Studies_70_2_2019_523_45)

FOLGER, A. 2013. «Understanding Psalm 46.» *Jewish Bible Quarterly* 41 (1): 35–43.